

הברכה השלישית של בלעם

1. במדבר פרק כג

(כז) ויאמר בלק אל בלעם לכה נא אקחך אל מקום אחר אולי יישר בעיני האלהים וקבנתו לי משם :
(כח) ויקח בלק את בלעם ראש הפעור הנשקף על פני הישימן :
(כט) ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות והכו לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים :
(ל) ויעש בלק פאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל במזבח :

2. רש"י במדבר פרק כג

(כז) וקבנתו לי - אין זה לשון ציווי, כמו "וקבננו", אלא לשון עתיד, אולי יישר בעיניו ותקבנו לי משם : (כח) ראש הפעור - קוסם היה בלק, וראה שהם עתידים ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה, אמר שמא הקללה תחול עליהם משם, וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואינם יודעים מה רואים :

3. במדבר פרק כד

(א) וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים ונשית אל המדבר פניו :
(ב) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים :
(ג) וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין :
(ד) נאם שמע אמרי אל אפר ממה שדי יחזה נפל וגלוי עינים :
(ה) מה טובו אהליך יעקב משכנתך ישראל :
(ו) כנחלים נטיו פגנת עלי נהר פאהלים נטע ה' פארוזים עלי קים :
(ז) יזל מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו :
(ח) אל מוציאו ממצרים פתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו ימחץ :
(ט) פרע שכב פארי וקלביא מי יקימונו מברכיך ברוך וארריך ארוך :
(י) ויתר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו ויאמר בלק אל בלעם לקב אבי קראתיך והנה ברכתך ברוך זה שלש פעמים :
(יא) ועתה ברח לך אל מקומך אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מפבד :
(יב) ויאמר בלעם אל בלק הלא גם אל מלאכך אפר שלחתי אלי דברתי לאמר :
(יג) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' לעשות טובה או רעה מלבי אפר דבר ה' אתו אדבר :
(יד) ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אפר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים :

4. רש"י במדבר פרק כד

(א) וירא בלעם כי טוב וגו' - אמר : איני צריך לבדוק בהקב"ה, כי לא יחפוץ לקללם : ולא הלך כפעם בפעם - כאשר עשה שתי פעמים : לקראת נחשים - לנחש, אולי יקרה ה' לקראתו כרצונו. אמר : רוצה ואינו רוצה לקללם, אזכיר עונותיהם והקללה תחול על הזכרת עונותיהם : וישת אל המדבר פניו - כתרגומו : (ב) שוכן לשבטיו - ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינו מעורבים, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו : ותהי עליו רוח אלהים - עלה בלבו שלא יקללם : (ג) שתם העין - (1) עינו נקורה ומוצאת לחוץ, וחור שלה נראה פתוח. ולשון משנה הוא : 'כדי שישתום ויסתום ויגוב' (ע"ז סט א). ורבותינו אמרו : לפי שאמר "ומספר את רובע ישראל", שהקב"ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל, מתי תבא טפה שנוול הצדיק ממנה, אמר בלבו : מי שהוא קדוש ומשרתו קדושים, יסתכל בדברים הללו!! ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם. (2) ויש מפרשים : "שתום העין" - פתוח העין, כמו שתרגם אונקלוס. ועל שאמר "שתום

העין", ולא אמר 'שתום העינים', למדנו שסומא באחת מעיניו היה : (ד) נופל וגלוי עינים - פשוטו כתרגומו, שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו : כשהיה נגלה עליו, לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו, לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו : (ה) מה טובו אהליך - על שראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה : משכנותיך - חניותיך, כתרגומו... (ח) אל מוציאו ממצרים - מי גורם להם הגדולה הזאת? אל המוציאם ממצרים, בתוקף ורום שלו יאכל את הגויים שהם צריו : (ט) כרע שכב כארי - כתרגומו, יתישבו בארצם בכח וגבורה : (י) ויספוק - הכה זו על זו : (יז) הולך לעמי - מעתה הריני כשאר עמי, שנסתלק הקב"ה מעליו : לכה איעצך - מה לך לעשות. ומה היא העצה? אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כו', כדאיתא ביחלקי (סנהדרין קו א), תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזימה, שהרי נאמר : "הן הנה היו לבניי בדבר בלעם" (לקמן לא, טז) : אשר יעשה העם הזה לעמך - מקרא קצר הוא זה, איעצך להכשילם, ואומר לך מה שהם עתידים להרע למואב באחרית הימים :

5. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קה עמוד ב

אמר רבי יוחנן : מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות - "מה טובו אהליך יעקב", לא תשרה שכינה עליהם - "ומשכנתיך ישראל", לא תהא מלכותן נמשכת - "כנחלים נטיו", לא יהא להם זיתים וכרמים - "כגנת עלי נהר", לא יהא ריחן נודף - "כאהלים נטע ה'", לא יהיו להם מלכים בעלי קומה - "כארזים עלי מים", לא יהיה להם מלך בן מלך - "יזל מים מדליו", לא תהא מלכותן שולטת באומות - "וזרעו במים רבים", לא תהא עזה מלכותן - "וירם מאגג מלכו", לא תהא אימת מלכותן - "ותנשא מלכתו". אמר רבי אבא בר כהנא : כולם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, שנאמר : "ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך" - קללה, ולא קללות.

6. ספורנו במדבר פרק כד

(ה) מה טובו אהליך יעקב - בתי מדרשות, כענין : "יושב אהלים", וכענין "וישכון באהלי שם", וכן "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד". משכנותיך - בתי כנסיות ומקדשי אל המיוחדים לשכן שמו שם, ולקבל תפלת המתפללים. ואמר "מה טובו", כי לא בלבד הם מטיבים לעוסקים בהם אבל מטיבים לכל האומה, כמו שזורה שם יעקב שישראל בעקב ובאחרית הכל ולא יסוף, וכמו שזורה שם ישראל לשרר עם אלהים ועם אנשים :

7. דף על הדף סנהדרין דף קה עמוד ב

א"ר אבא בר כהנא : כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות - בטעם הדבר כתב ביערות דבש (ח"ב דרוש ג'), לפי שגם אומות העולם מבינים שכל קיום העולם הוא על ידי תורה ותפלות של ע"י, ולכן כשאמר בלעם "מה טובו אהליך יעקב", נתכוון באמת לברך אותם בלב שלם, וע"ש עוד בדבריו. וקשה דאמנם מוכח מפסוק זה שקללה אחת נשארה לעולם לברכה, אבל מנין לנו שמדובר על ברכת "מה טובו אהליך יעקב", אולי הכוונה לברכה אחרת שבירך בלעם. והביא בסי' ילקוט דברי אסף מהגאון ר' לייב גורביץ זצ"ל ראש ישיבת גייטסהעד, שחז"ל דייקו כן ממה שנאמר : "ויהפוך ד' אלקיך לד'", איזוהי ברכה שנוגעת לך, שכל יסוד ע"י תלוי בזה, שהיא עמוד השדרה של בני האומה? "מה טובו אהליך יעקב" - אלו הבתי כנסיות ובתי מדרשות, תורה ותפילה, שזהו היסוד של כלל ישראל. האדמו"ר מסטמיר זצ"ל (דברי יואל פ' ויקרא) ביאר אמאי חזרו כולם חוץ ממה טובו אהליך יעקב, שכיון שנשאר לנו אותה ברכה של מה טובו אהליך יעקב, בתי כנסיות ובתי מדרשות, ממילא לא היה יכול להזיק לנו מה שנהפכו השאר לקללות, כמו שאמרו חז"ל בזמן שהקול קול יעקב, אז הידים ידי עשיו, אינם יכולות לשלוט בהם.

רעות המרחיקות את שם ד' מלבנות עם ד'. אמנם רגש עול מלכות שמים בחיבורו עם עול מצות, גם בלא הידיעה הפרטית של התכלית הלאומית רגשי הלאומיות הטובים אי אפשר שתחסרנה לגמרי, גם התכלית עכ"פ יהיה יוצא, כי ע"י תורה ומצוות יעמוד ישראל לעד, ורוח ד' תניחהו לרוממו לתכליתו, ודבר אלקיניו יקום לעולם, ואם שתוסיף תת פריה בהיותה מתבארת יפה, ככל ידיעה טובה של שרשי תורה שמוסיפה טוב ושלמות, אבל א"י לקבע זה בחובה מפני טורח ציבור, כי לא רבים יחכמו איך ללכת בדרכי תורה ויראת ד' באמת ע"פ השקפה זו הדורשת דעה והשכל. ודי לנו בידיעה זו שבקשו לקבע, שמזה נדע שכשתהיה השעה דורשת, יתפרשו אלה הדברים ג"כ בהמון לפי ערכם של הדורות ומעמדם, כי דברים רבים יסייעו דרכי ההנהגה בעצת ד' במסיבות הזמן, שיהיו נוחים להתקבל ולהבינם אל תכליתם, בזמן זולת זמן.

12. הרב אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

איתא בגמ' (ברכות יב:), "אמר רב יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש, ומפני מה לא קבעוה? משום טורח צבור", ונתפרש שם בסוגיא טעם הדבר שבקשו לקבעה בק"ש, משום דכתיב בה: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". והקשה הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע, שמאחר שלמעשה לא תקנו לקרוא פרשה זו, אם כן לאיזה צורך הובא בגמ' שהיה להם הוה אמינא לקבוע פרשה זו בקריאת שמע, אלא בודאי "מסתם נחוץ לכל אחד מישראל לידע זאת", ואם כן צריך ביאור מה נפקא מינה יש לנו מידיעה זו. ומבאר ה'שפתי צדיק' באופן נורא, וז"ל: "אף שכרע והוא רח"ל יורד ממדרגתו, אף אם שכב - זהו נפילה ממש רח"ל תוך כמה ענייני אופל וחושך, כדכתיב בירמיה (ג כה): "נשכבה בְּבִשְׁתָּנוּ", שאין יכול לחיות מגודל הבושה שמרד כ"כ נגד רצון כנגד קדשו ית"ש, מכל מקום כארי - כמו רגע יוכל להתהפך ולהתגבר על כל החושך, שיהפוך ל'אורה', וכל הזדונות ייהפכו לזכויות כמאמר חז"ל (יומא פו:). וזהו: "וכלביא מי יקימנו", מה שהוא בבחינת 'מי' - שכמעט אין לו חיות, בחינה זו יקימנו שיהיה לו תקומה ועוד רווח על ידי ההיפוך לטוב", עכ"ל. ולכן הודיעו לנו חז"ל 'ידיעה' זו, כי היא נצרכת לכל אחד מישראל, לדעת ולזכור, להבין ולהשכיל שאין יאוש בעולם כלל, וגם אם הגיע למצב השפל ביותר ששייך רח"ל, הרי ברגע אחד יכול להתהפך לטוב.

ואין לתאר ואין לשער עד כמה חביב לפני המקום ב"ה אותה 'התחזקות', כאשר האדם מתגבר ומתחזק ומתחדש ברוח חדשה לשוב לעשות רצון השי"ת אף לאחר שכבר נפל ונכשל, ואף הקב"ה מתקרב אליו כנגדו ומשפיע עליו שפע של עזר וסיוע ללא גבול בכדי שאכן יוכל לחדש כליותיו ולשוב אליו ית' באמת ובתמים... צא ולמד עד כמה חשובה היא עבודת ה' דוקא מתוך נסיונות וקושי, ממה שנאמר בפרשה: "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל", וברש"י: "מה טובו אוהליך יעקב - בזמן שבית המקדש היה קיים, ומשכנותיך ישראל - היינו לאחר החורבן". והקשה הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע, שלכאורה היה לו לומר להיפך, שהרי כשנקראים ישראל' סימן הוא שהם עומדים במדרגה גבוהה, ואילו 'יעקב' מורה על דרגה פחותה יותר, ואם כן היה לו לומר 'אוהליך ישראל', כי בזמן 'אהלך' שבהמ"ק קיים נקראים בשם ישראל, ואילו ב'משכנותיך' היה לו לומר יעקב, כי אחר החורבן הרי אנו בשפל המצב בסתר המדרגה. אלא מבאר ה'שפתי צדיק', כי אכן, כהיום שאין לנו לא מקדש ולא כהן לא קרבן ולא אישים, הננו במדרגה גבוהה יותר, כי עתה מתקבל לנחת רוח כל נדנד עבודת קודש ביתר שאת משהיה אז בבית המקדש. ולא עוד אלא שכל כוונת המשכן היה שיהיה לנו בקל לזכות לבחינת ישראל, ואם כן כיום שרבו הנסיונות וכל מעט עבודת ה' עולה בקושי רב - הרי אנו בבחינת ישראל ע"י ההתגברות, ואדרבה אותה העבודה שבזמן בית המקדש היא בדרגה פחותה לעומתנו, ובבחינת יעקב כנגד חשיבות העבודה בדורות האחרונים.

(ח) ועצמותיהם יגרם - הנה בשאול המלך כתיב: "ואל כל אשר יפנה ירשיע", וגבי דוד המלך כתיב: "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל", ובשניהם הכוונה שהצליחו במלחמתם, אבל הנפקא מינה שביניהם, שיש מתגבר במלחמה ואינו כובש את שכנגדו תחתיו, ורק מפיל ומחליש אותם, נמצא אינו מצליח את אומתו אלא מרשיע את שכנגדו, ויש מתגבר וכובש תחתיו וזהו הצלחת האומה, וזה היה הנפקא מינה בין שאול לדוד, שאול היה רק מחליש ומרשיע את שכנגדו, ודוד היה כובש ומעמיד נציבים שלו באדם ובמואב וכל האומות שכבש... וזהו מה שראה בלעם: **ועצמותיהם** - היינו חזוק של הגויים, יגרם - מלשון גורר, שגררם אליו וטפלים לישראל. **וחציו ימחץ** - שהנפקא מינה עוד בין שני הכיבושים, שהמרשיע את שכנגדו אינו מחליש אלא לשעה, עד שיתחזקו בעוד כמה שנים, ואם כן ההכרח להיות נשמר... מה שאין כן מי שכובש תחתיו ומעמיד נציבים, הרי אינו מניח להם שיתגברו, ואין צריך להיזהר עוד, וזהו מה שראה בלעם על דוד: "וחציו ימחץ" - ישבר את החצים שנלחם בהם שלא יהא נצרך עוד למלחמה, וכך היה בסוף ימי דוד וכל ימי שלמה: **(ט) כרע שכב כארי** - מאז שכב במנוחה, ושוב לא מצא איש ידו להעיר מלחמה עליו: **וכלביא מי יקימנו** - אפילו מאומה אחרת שלא כבש אותם, לא ירא עוד שיתגררו עמו: **מברכיך ברוך** - לא רק בפועל ללחום עם ישראל בתנופת חרב, אלא אפילו בדבור ובקללה יראו להתגרות עם ישראל, באשר ראו בחוש אשר "מברכיך ברוך ואררך ארוך".

9. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב

אמר רבי אבהו בן זוטרתני אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה? משום טורח צבור. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב בה: "אל מוציאם ממצרים", לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים! אלא אמר רבי יוסי בר אבין, משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". ולימא האי פסוקא ותו לא! גמירי: כל פרשה דפסקה משה רבינו - פסקינן, דלא פסקה משה רבינו - לא פסקינן.

10. רש"י מסכת ברכות דף יב עמוד ב

כרע שכב - דדמי ל'בשכבך ובקומך', שהקב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלום ושקטים כארי וכלביא.

11. הרב קוק זצ"ל עין איה ברכות פרק ראשון פסקה קע

כשם שיסוד התורה היא קבלת עול מלכות שמים דהיינו אחדותו ית', ועול מלכותו ועול מצות הם תלויים זה בזה, כי המוציא לאור תכלית אחדותו הוא רק עול מצות, כמו כן הוא יסוד תורי, חסנם ומעוזם ותקפם של ישראל, כי בהיות תכלית המצות אחדות ה' ית', ואחדותו ית' אינה נודעת בעולם כ"א ע"י ישראל, ע"כ המצות הם מקיימים את ישראל לפניו ית' לעם. ומה שישראל הם חיים וקיימים ועומדים לעד, זה יוביל אל תכלית של אחדות ידיעת ד' בעולם. א"כ שייכת מאד לק"ש פרשת בלק, המדברת בנצחיותם של ישראל, שהיא הקשר שמאחד יסוד אחדות ד' עם עול המצות, אלא שכיון שא"א מפני טורח ציבור. ובאמת לא כל הדעות יכולות להבין ערך הנעלה של המצות ע"פ תכליתן הלאומית, ואיך הוא דבק בעצם התכלית של אחדות השי"ת, ולומר זה הפסוק לבדו, כמו להשריש דעה נפרדה לעצמה ע"י תכליתן של ישראל ומעוזם הלאומי, שבוה יתעוררו רגשות לאומיים שהוא טוב מאד לחזק כל כושל, אבל כל פרשה דלא פסקה משה רבינו ע"ה לא פסקינן, וכל הדיעות המחוברות עם השייכות להם ע"פ ד', צריכות מאד להשמר שלא תצאנה לבדן. ע"כ הלאומיות שבישראל בהתחברה עם ההשקפה הגדולה והקדושה של עול מלכות שמים ועול מצות, הרי יסודתה בהררי קודש, אבל בהפרדה ותצא רק לגבול חול של אהבה לאומית גסה, כדרך כל עמי הארץ, שהיא רק אהבה חמרית לעצמה, היא תוליד דברים רעים ודעות